

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua recull una ingent quantitat de noms de lloc en el **Corpus Toponímic Valencià** ● La tradició popular i burlesca de **Josep Bernat i Baldovi** és analitzada en un assaig amb motiu del segon centenari del seu naixement

QUADERN

EL PAÍS

Número 487, dijous 1 d'octubre de 2009

Q

Moriscos

JOAN F. MIRA

Tal com tots els valencians haurien de recordar —i com molt pocs recorden dignament, començant per les institucions públiques—, enguany, justament aquests dies de tardor, fa quatre segles que un terç de la població del país va ser expulsada de la manera més cruel, innoble i violenta que hom puga imaginar. Per una raó substancial (no l'única, ni simple), entre la religió, la ideologia i la política: no havien acceptat la conversió forçada, eren encara musulmans de cor, parlaven àrab, semblaven inassimilables, podien suposar un perill, qualsevol argument era vàlid per a justificar el crim. Així ho veien, sobretot, des dels centres de poder de Castella, i van ser prelats, nobles i consells castellans els qui van imposar l'expulsió: els valencians, amb ganes o sense, van haver d'acceptar-la. Passats quatre-cents anys d'aquells fets, que van suposar un cas emblemàtic i brutal del que ara en diríem neteja ètnica brutal, només podem especular —amb una mica de fantasia retrospectiva— sobre la hipòtesi d'una altra solució possible a aquell problema que semblava llavors insoluble. Podem imaginar que l'expulsió no haguera tingut lloc, i que el pas del temps hauria aconseguit una assimilació progressiva i no traumàtica dels moriscos, fins a incorporar-se, en religió, en cultura i en llengua, a una sola societat comuna, a un sol poble. No sabem mai si era realment factible: en tot cas no es va saber fer, o no es va poder fer. També podem imaginar el contrari: que aquella “nació de cristians nous” s'hauria mantingut tal com era, rebutjant la religió imposada, conservant la llengua, la identitat pròpia i separada, i el sentiment de formar un poble diferent, preservat com a tal fins al temps contemporani. Tampoc no sabem mai si aquesta preservació hauria estat possible, ni quines situacions, quines adaptacions o quins conflictes suposaria això per al conjunt del País Valencià del nostre temps. Aquesta història va ser la que va ser, tingué el final que va tindre, i hem d'assumir-la com a pròpia, com tants altres episodis i moments crucials. I sentir-nos d'alguna manera participants d'aquell drama, i hereus de les seues conseqüències.

Lletres

Em dic Ausiàs March

Exposicions, jornades i un disc de la Capella de Ministrers presenten l'obra del poeta en el 550 aniversari de la seua mort

FEDERICO SIMÓN

Ausiàs March, el millor poeta del món medieval, és paradoxalment un gran desconegut per als valencians. Ho diuen els experts en la importància de la seua obra. I ho saben, ja que no el coneixen prou, els valencians. Per això, l'any del 550 aniversari de la seua mort, és el moment de les presentacions. “Jo sóc aquest que em dic Ausiàs March”, que diria l'afectat usant una de les seues fórmules més reiterades. Al llarg del 2009 s'han succeït multitud d'iniciatives que han pretés ampliar la seua imatge a les dimensions que la seua obra mereix. Diverses exposicions, congressos i conferències amb experts, una pàgina web amb tots els manuscrits del poeta digitalitzats i fins un disc de la Capella de Ministrers pretenen retre homenatge al trobador que va glossar l'amor foll, va descriure l'afició humana pel pecat, potser més la luxúria i l'enveja, però sense oblidar la gola, l'avarícia, la pessa, la ira i la supèrbia, i es va declarar tèbiament religiós: “Sóc catòlic, mes la fe no m'escalfa”.

Si al començament de l'any Raimon va recordar a tots que la seua mítica *Al vent*, amb 50 anys de recorregut, es va inspirar precisament en els poemes de March, sobre els quals després va compondre el cantautor de Xàtiva alguns dels seus millors temes, és ara quan Capella de Ministrers ha posat la banda sonora a l'època del poeta. “En concerts, la gent em diu que tanca els ulls i que la música li transmet moltes imatges”. I això és el que busca el director de Capella de Ministrers amb el seu últim disc, *Fantasiant música i poesia per a Ausiàs March*. Per al músic Carles Magraner, cap visible d'un dels grups vocals i instrumentals de música antiga més prestigiosos de tot Europa, “la música no és només un document històric, la música ha de transmetre emocions”. I per això, assegura que el pitjor que es podria dir d'ell és que el que fa és “arqueologia musical”. Encara que és veritat que per a plasmar en el CD patrocinat per l'Ajuntament de Gandia les emocions de la música que va poder inspirar March, o de la que anys més tard van compondre altres per a musicar els poemes del noble valencià, també hi haja calgut molta investigació històrica.

El propòsit de la gravació està implícit en la comesa autoimposada per Capella de Ministrers: “Recuperar el patrimoni musical de l'antiga Corona d'Aragó”.

Passa a la pàgina 2

Tombeja d'Ausiàs March a la catedral de València. / SANTIAGO CARREGUÍ

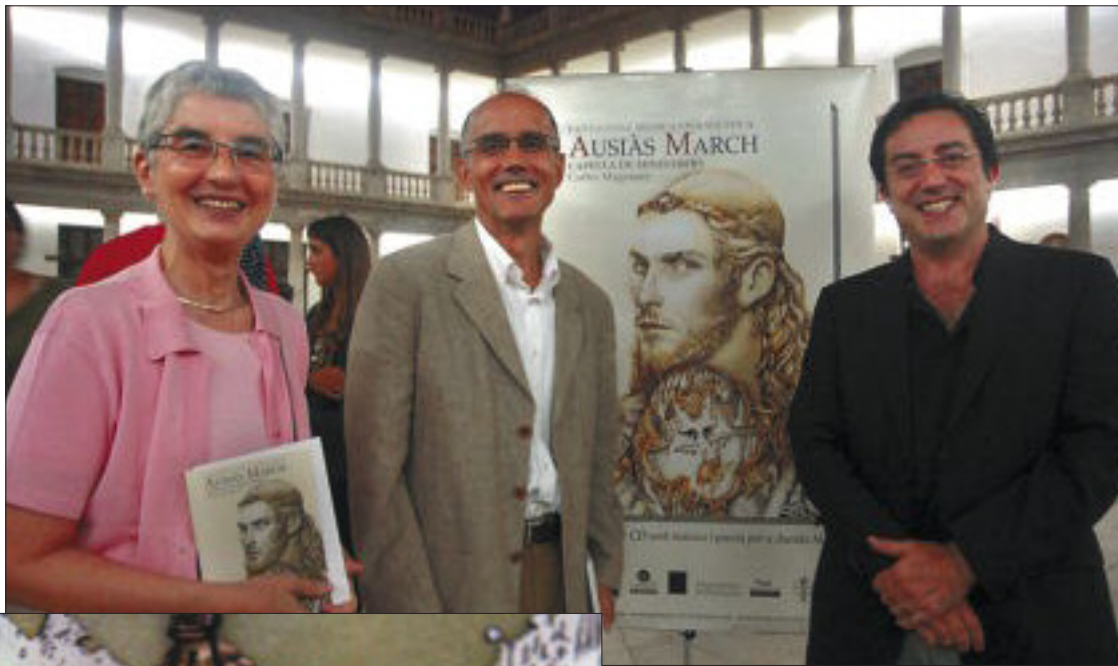
Ve de la **pàgina 1**

Per això era inevitable acabar abor-dant, i més encara en el seu aniversari, el treball d'algú a qui Magraner no considera un mer trobador de la seua època, sinó "un gran creador al servei d'un dels mecenes més importants de la Corona d'Aragó, Alfons el Magnànim". Ausiàs March, nascut amb bastant probabilitat a València i, segons les últimes investigacions, amb tota seguretat el 1400, i mort ja sense qüestionaments biogràfics el 3 de març de 1459 a València, va viure en un entorn cultural en què la música i la poesia eren importantíssimes, tant en els seus viatges de joventut amb el rei d'Aragó, amb expedicions a Còrsega i Sardenya, com en la seua vida de retir a partir del 1927. "Tenim molt identificades les obres que se sentien entre la segona dècada del segle XV i la meitat d'aqueix segle", assegura Magraner, que cita com a gran referència el *Cançoner de Montecassino*, un manuscrit napolità amb més de 140 peces que conté quasi tot el repertori de música renaixentista d'aquelles dates.

Però el disc *Fantasiast...* no sols atresora la música que va escoltar March, també inclou peces posteriors basades en els versos del poeta, com els madrigals compostos ja en el segle XVI pel músic francès establert a Catalunya Joan Brudieu, que es va inspirar en les primeres publicacions a Barcelona, el 1585, de les obres de March.

En la gravació destaca, entre flautes i violes, entre xeremies i sacabutxos, l'ús de l'arpa aragonesa, que té dos ordres (dues alineacions) de cordes, una per a cada mà. I l'aportació vocal va a càrrec de la soprano Pilar Esteban i del contratenor José Hernández Pastor.

Però Ausiàs March reconeixeria el seu temps, la banda sonora de la pel·lícula de la seua vida, si sentira el disc? "Aquest dubte el tindrem sempre, ja que no tenim discos de l'època", reconeix Magraner entre rialles, "però també passa el mateix amb Beethoven". Què volien transmetre en la seua època aquelles melodies i versos? Segons el parer de Magraner, la intencionalitat és

Dalt, Maricarmen Gómez, Ferran Garcia Oliver i Carles Magraner en la presentació del disc de Capella de Ministrers sobre Ausiàs March. Baix, una il·lustració de Manuel Boix per al disc. / S. CARREGUÍ

molt semblant a l'actual. "La primera sensació que provoquen les melodies és que són molt apegaloses; i els textos, una vegada que els arribes a entendre, et fan arribar a la conclusió que les persones que vivien en el segle XV eren molt pròximes en desitjos, gustos i sentiments a les persones d'ara mateix..., les cançons d'amor són d'amor i les de desesperació són de desesperació".

I a l'oient del disc, a l'espectador dels concerts, què li evoca? Ma-

graner no té dubtes: "La primera sensació és cinematogràfica. Els que escolten el disc solen fer aqueixa referència. Tots hem vist moltes pel·lícules històriques i el record emocional se'ns ha quedat en el subconscient, es tracta d'una música estereotipada en la nostra memòria".

Una vegada editat el disc, que es va enregistrar al novembre del 2008 al saló Alfons el Magnànim del Centre Cultural la Beneficència, ara cal donar-lo a conèixer. Dijous

Fou "el poeta líric més important del món medieval europeu", en paraules de Chiner

de la setmana passada, en el transcurs de les jornades que la Universitat va celebrar en homenatge a l'aniversari de la mort del poeta, la formació musical va presentar en directe el seu disc a l'Aula Magna del Centre Cultural de la Nau. Després de la posada de llarg, les fites musicals següents seran un concert al Palau de la Música al final de l'octubre, la presentació oficial a Gandia al novembre i, poc després, un concert especial a la Llotja de la Seda de València. Un concert que comptarà amb més de 40 programadors de la Xarxa Europea de Festivals de Música Antiga (XEMA), fet que segurament portarà que la música inspirada en els versos i l'època d'Ausiàs March es propague per nombroses ciutats.

Entre tant, continuen succeint-se els congressos, els actes i les exposicions d'homenatge en l'any del poeta valencià. Així, dilluns passat es va inaugurar al monestir de Sant Miquel dels Reis l'exposició *Ausiàs March en la Biblioteca Valenciana*,

amb més de 200 obres bibliogràfiques i gravats. Una mostra que recull volums molt importants impresos entre els segles XVI i XX. Així, destaca *Las obras del famosissimo filósofo y poeta Mossén Osiás Marco*, traduïdes per Baltasar de Romaní i publicades el 1539. O l'edició en valencià publicada a Barcelona el 1545. En l'exposició impulsada per la Conselleria de Cultura, comissariada per Jaume Chiner, també sobreixen les obres d'art creades per Antoni Miró, Joan Genovés, Manuel Boix, Arcadi Blasco, Rafael Armengol, Artur Heras, Vicent Traver, Joaquim Michavila i Joan Castejon per a l'obra *9 gravadors interpreten Ausiàs March*.

A més d'antologies, traduccions a diversos idiomes i estudis sobre la seua obra, completen la selecció d'obres exposades una reproducció de la llosa situada prop de la porta de la catedral que dona a la plaça de l'arquebisbat de València, sota la qual està soterrat "el poeta líric més important del món medieval europeu", en paraules de Chiner.

Durant la presentació de l'exposició, la consellera de Cultura, Trini Miró, també va recordar la pàgina web creada a l'inici de l'any per a tindre a clic tota l'obra digitalitzada del poeta (en www.cervantesvirtual.com). També va mencionar l'exposició itinerant *Ausiàs March, cor salvatge*, comissariada pel sociòleg Eduard Mira i pel titular de la càtedra Cervantes del Kings's College de Londres, Robert Archer, que enguany recorre nou municipis (ara està a Alcoi) per conèixer el poeta i jugar amb el vocabulari dels seus versos. I també va avançar que hui s'inaugura una altra exposició a l'Arxiu del Regne de València, que mostra una selecció de documents del segle XV tant sobre la seua obra com referits a la seua vida familiar.

"Em fa la impressió que en realitat els valencians no acabeu d'adonar-vos del que teniu a les mans; no volem creure que és tan bo com diem els especialistes", es va queixar Robert Archer en el congrés organitzat a La Nau de la Universitat al començament del setembre per la Institució Alfons el Magnànim. I va afegir que "és un miracle que els seus poemes ens continuen commovent en el segle XXI". Per això potser continua sent necessari que March es done a conèixer: "Jo sóc aquest que em dic..."

Cavall de trot infinit

MANUEL BAIXAULI

En una cosa coincidim tots, avui dia: no tenim temps. Anem de bòlit, les hores del dia se'ns fan curtes i la distància entre el que volem fer i el que fem creix com més va més. Vistos des d'una certa altura, els habitants de ciutat fem riure o pena —segons l'estat d'ànim de l'observador—, tan atrafegats, a peu o dins de vehicles. Disposem de mil màquines que agilitzen la feina i els desplaçaments, estalviem molt de temps emprant productes d'un sol ús, que no cal reparar o rentar, Internet ens evita viatges, cues, gestions... I tanmateix, mai no hem anat tan atropellats com ara. El temps és un cavall de trot infinit que ens acuita. Davant la seua envestida, cadascú es defèn com pot. Cadascú interpreta les hores del dia a la seua manera. M'obsessiona això: com organitzar el temps. Cada principi de curs, cada ren-

trée, em dibuixa un horari minucios on dissegue una setmana pilot. M'hi dedique amb entusiasme, ho pinte amb llapis de colors i ho penge en un suro del meu gabinet; allà figura fins un any després, que serà substituït per un de molt semblant. El consulte poc, al llarg del curs, quasi me'l sé de memòria i, a més, no el complisc: la vida, per molt que ens proposem d'ordenar-la, és un caos. Tot i això, m'agrada tindre'l penjat, a la vista, com un mapa, com una brúixola per a moments d'incertesa. Tinc dubtes, però, a l'hora de planificar el temps, i això em fa sentir una curiositat morbosa per l'ús que en fan els altres. Sobretot els qui es dediquen al mateix que jo. Com pot en tal o tal altre —em pregunte— publicar un llibre l'any, fer classes, participar en programes televisius o radiofònics, escriure en la premsa, llegir quatre llibres a la setmana,

anar de copes, jugar a golf, fer tai-txi i viatjar arreu del món, si jo a penes puc centrar-me dues hores diàries quan tot va bé? En els textos biogràfics o autobiogràfics, en els dietaris, en les correspondències, en les entrevistes de la gent que admire, subrat-

lle tot el que trobe que faça referència a l'organització del temps. L'ús del temps és una de les característiques que més defineixen un individu, una part important de la seua creativitat. Algun dia escriuré un llibre que es dirà, per exemple, L'ús del

temps en el creador contemporani. O potser no tindrè temps d'empren-dre'l, i n'hauré de parlar, com li passa a G. Steiner, en un volum que es diga *Els llibres que no he escrit*, però potser tampoc tindrè temps per a això. Que l'escriga un altre, doncs! Durant molts anys vaig menysprear els relloges; no duia agenda, no dissenyava horaris. Un dia, però, comencí a guanyar-me el pa fent classes, em vaig casar, vaig comprar pis i cotxe i vaig tindre fills. Des d'aleshores, quan dissenye l'horari del curs que comença, em fa l'efecte que entre amb cotxe en un carrer ple de guals. No aparque on vull, sinó on puc, i encara gràcies. Això fa múscul, però. Això fa que la vida es condense i guanye intensitat. Això acreix el valor al temps, que, ara més que mai, esdevé un tresor.